

10. Україна молода. – 2009–2010.

11. Шигаревская Н. А. Новое в современном французском синтаксисе / Н. А. Шигаревская. – М. : Просвещение, 1977. – 103 с.

Бакун Ольга. **Словосочетание как средство выражения постсегментного компонента именительного разьяснительно-пояснительного смысла.** В статье рассмотрено синтаксические средства выражения постсегментного компонента одного с разновидностей сегментированных конструкций – именительного разьяснительно-пояснительного смысла. Выделено структурно-семантические типы словосочетаний в функции постсегментного компонента исследуемых структур.

Ключевые слова: сегментированная конструкция, именительный разьяснительно-пояснительного смысла, постсегментный компонент, словосочетание, структурная классификация, семантическая классификация.

Bakun Olha. **Word Combination as a Means of Postsegmental Component Expression of a Nominative of Elucidatory-explanatory Matter.** Syntactical means of postsegmental component expression of one of the types of segmental constructions – nominative of elucidatory-explanatory matter – have been studied in the article. Structural and semantic types of word combinations in the function of a postsegmental component of studied structures have been distinguished.

Key words: a segmental construction, nominative of elucidatory-explanatory matter, a postsegmental component, a word combination, a structural classification, a semantic classification.

Стаття надійшла до редколегії
01.04.2013 р.

УДК 821.161.2Українка09

Світлана Богдан

Мовчання в епістолярній поведінці Лесі Українки

У статті розглянуто особливості мовчання як елемента комунікативної поведінки в епістолярних текстах Лесі Українки. Основну увагу зосереджено на з'ясуванні об'єктивних і суб'єктивних мотивів епістолярного мовчання адресантки, на типових виправдальних і коментувальних контекстах. Проаналізовано реєстр мовних одиниць, що експлікують особистісне мовчання Лесі Українки, а також встановлено його диференційні ознаки.

Ключові слова: мовчання, епістолярна поведінка, мотиви, ритміка епістолярних діалогів.

Постановка наукової проблеми та її значення. Мовчання як комунікативний феномен належить до одного з найбільш актуальних об'єктів сучасного наукового осмислення, і не лише лінгвістів, а й філософів, психологів, педагогів, психологів, етнологів, релігієзнавців [1–8; 11]. Передумови такого інтегрального зацікавлення цим комунікативним явищем цілком закономірно породжують передусім різність та множинність інтерпретацій і потрактувань його функційного статусу в комунікації, в системі комунікативних актів, а також термінологічного визначення різновидів мовчання.

Різні погляди на комунікативний статус мовчання відображено, насамперед, в усій системі сучасних термінологічних визначень цього унікального явища: зокрема, В. В. Богданов вважає його *нульовим знаком* [2], С. В. Крестинський – *комунікативним знаком* [6], С. В. Мелікян, Я. В. Шабанова – *мовленнєвим актом* [7; 11], А. А. Кибрик – *комунікативним актом* [4], Н. Б. Корнилова – *невербальним знаком* [5], І. А. Садикова – як *етномовленнєву заборону* [8], С. Ю. Данилов – як *субжанр мовленнєвого жанру* [3] тощо.

Найбільш прийнятною інтерпретацією мовчання можна вважати ту, яка кваліфікує його як *мовленнєвий акт*. Підгрунтя такого твердження – наявність усіх ознак мовленнєвого акту за умов реалізації комунікативно значимого мовчання: *локуції, пропозиційного змісту, іллокуції та перлокуції*. Кожне мовчання має, до того ж, подібну до будь-якого мовленнєвого акту комунікативну структуру, що передбачає наявність мовця й слухача. Це дає підстави визначати мовчання як інтенціональне й антропологічно окреслене.

Епістолярне мовчання, чи мовчання як елемент епістолярної комунікації, не було дотепер об'єктом вивчення, незважаючи на те, що належить до її сутнісних ознак. Спробуємо дослідити його крізь призму епістолярних діалогів Лесі Українки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Епістолярне мовчання, найчастіше, цілком правомірно, асоціюється з відсутністю листовної відповіді, за термінологією Н. Д. Арутюнової, «не відповіддю» [1, с. 110]. А, отже, специфіка епістолярного мовчання як елемента комунікації виявляється насамперед у тому, що воно органічно присутнє в усіх епістолярних діалогах, точніше, в проміжках (перервах) між ними. Таке мовчання можна вважати комунікативно й функціонально передбачуваним. Цей період епістолярної комунікації доцільно виокремити як особливий етап *очікування* комунікації, а отже, мовчання комунікантів за таких умов правомірно вважати *комунікативно виправданим* або *комунікативно вмотивованим*. Сам час *очікування* (навіть за ритмічності епістолярних діалогів Лесі Українки) міг зміщуватися через різноманітні як суб'єктивні, так і об'єктивні передумови. Важливо і те, що учасниками епістолярного акту мовчання поперемінно можуть бути обидва комуніканти – і адресат, і адресант (якщо зберігається функційно передбачувана пауза листовного спілкування), один із них (за умов небажання/неможливості підтримувати епістолярний діалог, що й зумовлює тимчасову комунікативну аритмію, почасти – згасання листовних контактів) або й обидва одночасно (якщо епістолярний контакт розривається загалом).

Поряд із функційно *передбачуваним* епістолярним мовчанням, необхідно розрізнати також *вимушене* переривання (а значно частіше – завершення) листовної комунікації. Таке мовчання – ситуативне, воно зумовлене різними екстралінгвальними чинниками, які частково повторюють передумови *мотивованого* листовного мовчання. Особливістю в епістолярній комунікації Лесі Українки вирізняються, зокрема, такі: *прихід несподіваних гостей (гостя) або учня («Ну, прийшов мій ученик, – треба кінчать»* [10, XI, с. 35. Далі, *покликаючись на це видання, зазначатимемо лише том і сторінку*] (до Л. М. Драгоманової, 7, 8 квітня 1898 р. Ялта), *проблеми з чорнилом («Фу, загуло чорнило, а іншого нема! Неможливо писати»* [XII, с. 238]), *пізній час («Бувайте здорові, писала б це, та вже пізно, а завтра ніколи»* [X, с. 329]) тощо.

Мовчання загалом (і епістолярне зокрема) диференціює поведінкові стереотипи комунікантів. Умовно кажучи, епістолярна мовчазність (чи, навпаки, говірливість) може бути ознакою особистісної поведінки комунікантів, що виявляється, передусім, у небажанні листуватися (це закономірно знижує епістолярну активність адресантів) або принаймні виявляється в недотриманні ритму спілкування. Хто саме з адресатів Лесі Українки мав такі поведінкові характеристики, можна лише припускати, зважаючи на відсутність їхньої епістолярної спадщини в спілкуванні з нею. Цілком правомірно, що головним (і найвірогіднішим) критерієм листовної активності/мовчазливості (хоч і не завжди надійним і достовірним) виступатимуть кількісні показники. Зауважмо: це стосується рівночасно обох комунікантів. Із огляду на це, можемо виокремити найбільш ритмічні (а, отже, регулярні) епістолярні діалоги Лесі Українки: з найближчою родиною – мамою, сестрою Ольгою, братом Михайлом, дядьком Михайлом Драгомановим; із приятелями – Михайлом Кривинюком і Павликом та Ольгою Кобилянською.

Епістолярне мовчання завжди має причини. Оскільки, мовчання – контрольована людська дія, то, на слухне зауваження Н. Д. Арутюнової, «причина рівнозначна мотиву», який синтезує поняття причини й мети. Пропозиційний зміст мотиву еквівалентний вказівці на мету: «*Я мовчала, бо...*» [1, с. 109]. Мотив завжди передує дії, що й споріднює його з причиною.

Об'єктивними передумовами цілком слушно можна назвати, по-перше, мандрівний триб життя самої адресантки. Не менш значущими були також спосіб і швидкість доставки поштової кореспонденції на кінець XIX – поч. XX ст. (Лєся Українка порівнювала її з гусеницею: «*Тільки ж хтось не подлий, бо він писав, а подла тутешня пошта, що лазить, як гусениця, помалу та ще й губить листи по дорозі*» [XI, с. 266] (до О. Ю. Кобилянської, 15 серпня 1901 р., Буркут)).

Як бачимо, частина листів просто губилася, а тому створювалися штучні перерви, що й викликало відповідну комунікативну реакцію деяких адресатів (непорозуміння й нарікання), хоч сама адресантка могла й не знати про цю ситуацію.

Цілком закономірні й зрозумілі передумови епістолярного мовчання – частотні переїзди комунікантів, що також нерідко вносили аритмію в спілкування. Подорожуючи, Лєся Українка зверталася по кореспонденції в кожне місто зупинки, прагнучи якомога швидше розірвати коло епістолярного мовчання: «*Питала я скрізь листів: і в Генуї, і в Неаполі, і в Палермо, але нігде нічого не отримала*» [XI, с. 358].

Ускладнювала регулярність Лєсиних епістолярних діалогів і велика кількість адресатів. Внаслідок чого вона постійно мала «*листовні борги*», що спонукало її до жартівливих міркувань щодо

потреби для *«человека, который работает»* мати секретарів для ділової та приватної кореспонденції, плануючи, гіпотетично, таку роль для майбутнього чоловіка.

До основних *суб'єктивних, особистісно зорієнтованих мотивів мовчання належать*: різноманітні умови особистісного побуту, емоційний та фізичний стан Лесі Українки.

Обставини, що спонукали Лесю Українку до листовного мовчання, могли бути конкретизовані й вербалізовані в тексті. Серед найчастотніших причин (а, отже, й мотивів) її мовчання можна вважати: 1) неможливість здійснити задумане (*«Знов я замовкла, се найбільш через те, що коли подумаю про Вас, то згадую про ту роботу, яку мушу, а не можу тепер зробити, і зараз такий візьме жаль, що аж світ темним здається»*) [XI, с. 125]; 2) нездатність зосередитися – *«зібрати думки»*, за її визначенням (*«Дорогі мої обоє, ви вже там, може, лаєте, що я мовчу, але мені так трудно було зібрати думки, що я просто не знала, як і з чого почати, та добре, що несподівано моя «проникливість» (до крайності розвинена останніми часами) відкрила мені вихід, і я вже можу писати просто»*) [XI, с. 245]; 3) небажання завдавати жури іншим своїми проблемами (*«Не беріть мені за зле млявість в моїй розмові з Вами у Львові і моє неписання до Вас з Буковини (до недавнього часу) – я була взагалі така прибита, що просто боялась озиватись до людей, аби їм не завдавати смутку. Звісно, на погляд я такою не здавалась, бою «видержку» я завжди маю (се ви, либонь, і в Болгарії бачили), щоб триматися при людях (надто при чужих) спокійно і навіть quasi-енергічно, – нащо ж має кожний заглядати мені в душу? Але перед приятелями, надто в листах, я сеї видержки не маю, отже, коли не хочу їх журити і себе шарпати, то мовчу»*) [XI, с. 250]; 4) спосіб уникнути неправдивої інформації (*«Я просила Ольгу і Квітку написати Лілі про мене все по правді, як їм здається мій стан здоров'я, давши їм слово не допитуватись, що вони написали; як напишуть, то, може, тобі Ліля розкаже. Впрочім, можна і мені вірити, бо я, коли не мовчу, то пишу по правді»*) [XI, с. 255]; 5) інертність (*«Пиши мені, любий папочка, як матимеш час, частіше. Коли я тобі звичайно рідко пишу, то се зовсім «не преднамеренно» і не відзлові, – я всімрідко пишу, – а часом я сама не знаю відчого, просто відінертності»*) [XI, с. 230]; 6) відсутність бажання листовної комунікації через поганий емоційний чи фізичний стан (*«Ти, може, й сердилися, що я тобі не одписала зосібна на твій милий лист, але тоді у нас так якось негаразд було, що зовсім не було охоти писати листи»*) [X, с. 299].

Узагальнене представлення обставин, що перешкоджали епістолярній комунікації, можна вважати непродуктивним у мовній поведінці Лесі Українки, передусім, із огляду на його нечастотність.

Почасти, в одному епістолярному тексті фіксуємо водночас кілька препозитивних мотивів, що спонукали Лесю Українку до перерв у листовних діалогах, про що, зокрема, йдеться в листі до Н. К. Кибальчич 7 травня 1910 року з Хельвана: *«Ваші листи я отримала, та от, як бачите, тільки тепер відписую. То хамсин (тут і далі вирізнення моє. – С. Б.), то робота, то перебирання на іншу домівку (але писати мені можна й на давню адресу), то так собі різні petites misères (дрібні неприємності (фр.)), що владають тепер моїм життям, усе це примушує мене бути винною супроти своїх кореспондентів, а їх, сподіваюсь, привчає до християнської цноти – вибачності»* [XII, с. 310].

Мовчання як невербальна дія комунікації позначена нульовим денотатом, корелює з графічними знаками (на письмі) та номінаціями-вербалізаторами (в усному й писемному мовленні). Ступінь лексикалізації заперечення говоріння, як відомо, значно залежить від того, яке значення має дієслово *мовчання* – крапкове чи континуальне. При крапковому – «темпоральна обставина задає відрізок часу, на якому були чи не були зареєстровані «події крапки» [1, с. 107]: *ви мовчите два роки*. За умов континуальності маркується весь період перебігу дії: *ви вже два місяці як мовчите* (можлива поява дескриптивних означень: *ви вже два місяці вперто мовчите*). Орієнтація на ненормативні ситуації суттєво відрізняє *мовчання* від *неговоріння*.

Як слушно відзначає Н. Д. Арутюнова, дієслово *мовчати* вживається здебільшого тоді, коли «порушений стереотип поведінки» [1, с. 108]. У випадку листовної комунікації йдеться про недотримання (свідоме!) узвичаєної епістолярної поведінки, а, отже, така поведінка контрольована й неодмінно передбачає виконання певної мовленнєвої дії. Як і будь-яке ненормативне явище, «мовчання підлягає оцінці» [1, с. 108]. Об'єкт оцінки – сам факт відсутності мовлення, а не якісь його характеристики. Тобто, оцінка ґрунтується на прагматичному критерії. Як свідомо ненормативна дія людини, мовчання (факт мовчання) підлягає утилітарній і нормативній (особливо етичній) оцінці [1, с. 109], пор.: *нема сенсу/небезпечно мовчати* (утилітарна) і етична – *соромно/підло/негарно мовчати*.

Етична оцінка в епістолярних діалогах виявляється домінуютьною. Щоправда, в епістолярії Лесі Українки рідко фіксовані експресивні оцінки мовчання її адресатів, значно частіше вони стосуються її самої.

Н. Д. Арутюнова справедливо вважає, що мовчання можна тлумачити двояко: як «нульовий мовленнєвий акт» і як «дескрипцію нульового мовленнєвого акту» [1, с. 106]. Важливе її зауваження й про те, що незавжди відсутність мовлення можна кваліфікувати як мовчання, а, з другого боку – мовчання не обов'язково імплікує відсутність мовленнєвої діяльності. Специфіка ситуацій, до яких можна застосувати поняття мовчання, визначає контексти в яких використовуються «слова мовчання» [1, с. 106].

Значення дієслова *мовчати* словники подають здебільшого через заперечення «найзагальнішого й не специфікованого за комунікативною метою предиката мовлення» [1, с. 106] дієслова *говорити*, пор.: «1. Нічого не говорити...; 2. Не розказувати, не говорити про кого-, що-небудь; зберігати в таємниці» [9, IV, с. 771].

Тому концепт *мовчання* цілком правомірно «формується на фоні поняття *говоріння*» і виступає як «вторинний по відношенню до нього» [1, с. 106]. Відповідно й прагматика мовчання формується на основі прагматики *говоріння*: «порушувати (переривати) *мовчання* можна тільки тоді, коли був прецедент *говоріння*» [1, с. 106]. А, отже, *говоріння* передує мовчанню, однак, для початку *говоріння* мовчання не обов'язкове.

Відхід від поведінкового стереотипу може бути виправданий індивідуальною ситуацією і сприймається як «симптом внутрішньої кризи» [1, с. 114], домінантами якої виступають «хвороби, відчуження, почуття самотності, інтимних переживань, прийняття важких рішень, таємниці, зосередженість на сокровенному».

Деривативний ряд лексем із твірною основою *мовч-* представлений узуально в українській мові номінаціями *мовчазливий, мовчазливість, мовчазливо, мовчазник, мовчазність, мовчазно, мовчальник, мовчанка, мовчання, мовчати* [9, IV, с. 771], *мовчки, мовчком, мовчкуватий, мовчок, мовчун, мовчунка, мовчуна, мовчуший* [9, IV, с. 772]. Подібна семантика вербалізована також похідними лексемами з префіксами *про-, при-, за-, з-* (*промовчати* [9, VIII, с. 236], *промовчувати* [9, VII, с. 678], *промовчування* [9, VIII, с. 236], *примовкати* [9, VII, с. 678], *примовкнути, примовклий* [9, VII, с. 678], *помовкнути, помовкувати, помовчати, помовчувати, помовкувати* [9, VII, с. 131], *замовчати, замовчувати* [9, III, с. 217], *змовкати, змовкнути, змовкти* [9, III, с. 217], *замовкнути* [9, III, с. 216], *змовчати, змовчувати* [9, III, с. 630]), дієслова *не озиватися, не писати*, описовими виразами *не давати про себе знати* [9, IV, с. 772] та низкою стійких виразів, узвичаєних для розмовного спілкування українців, як-от: *ні одвіту, ні привіту* тощо.

У листах Лесі Українки, з наведеного деривативного ряду, актуалізовані такі лексеми: *мовчання, мовчати, замовкнути, промовчати* (у різних граматичних формах), *мовчазний, мовчки, замовчуючи, змовчить, замовчувати, помовчати, промовчаним, примовчала, промовчаний*. Усього зафіксовано 141 слововживання. Найбільшою частотністю з-поміж зазначених цілком передбачуваними виявилися іменникова лексема *мовчання* та дієслівна – *мовчати* в різних граматичних формах (уживані 38 і 69 раз – відповідно).

Крім згаданого деривативного ряду найменувань із диференційною семою 'відсутність *говоріння*', імпліцитно ця ж сема актуалізована в епістолярних текстах у дієсловах *писала, озивалась*, якщо вони передають заперечення відповідних дій, тобто – *не писала, не озивалась*. Зауважмо, з подібними пресупозитивними умовами й мотивами, що й у випадку вживання узвичаєних, у такій ситуації лексем *мовчання* й *мовчати, промовчати* тощо, напр.: «Шановний і дорогий мій товаришу! / **Не озивалась** я до Вас через причини **приватні та загальногромадські**. Хутко після Вашого остатнього листа – ще саме я збиралась на нього відповісти – прийшлося мені раптом виїхати в Петербург, куди мене викликали рятувати сестру Дору, що поїхала було на курси та й захорувала. Ледве я туди доїхала, почався залізничний страйк, отже, писати й марне було б, та й була я дуже зайнята при сестрі» [XII, с. 136].

Водночас, не можна не помітити виразної градації комунікативних ознак *неговоріння*, кодованих цими двома групами лексем. Дієслово *мовчати*, як уже зазначалося, завжди імплікує певні комунікативні наміри й мотиви автора. Адресант не може мовчати невмотивовано, а *не озиватися, не писати* – потенційно передбачає все ж таку можливість, хоча реально і в таких комунікативних

ситуаціях епістолярний текст майже завжди послідовно актуалізує мотиви відсутності листовних діалогів, здебільшого в автокоментарях.

Спостережено, що Леся Українка, акцентуючи увагу на паузах у листуванні, надавала перевагу виразам ізопорними лексемами *не писала*, натомість заперечну конструкцію *не озивалась* вживала рідше, щоправда, в останнє десятиліття значно частіше, ніж у юності. До речі, пишучи про власне мовчання, вона здебільшого використовувала лексеми *мовчала* або *не писала*. Говорячи про мовчання своїх адресатів, в основному використовувала граматичні варіанти *не озивалась* / *не озивались* / *не озивається* у складі питальних речень (найчастіше на початку і в кінці епістолярних текстів, напр.: «Чому Ви ані самі **не озивається** до мене, ані часописів не шлете? Адже я Вам писала з Шабі і адресу подала, та не отрималана те нічого – чи мій лист Вас не дійшов, чи вдома не застав?» [X, с. 115].

Обираючи ритмічність як норму епістолярної поведінки, Леся Українка здебільшого зразу ж відповідала своїм адресатам. Такий спосіб листовної комунікації вона називала *гоголівським*: «Тільки що отримала твого листа і, по-гоголівськи, відповідаю зараз» [XI, с. 25]. Цей тип поведінки, очевидно, ініціювала (і культивувала!) в Косачівській родині Ольга Косач-Драгоманова. Леся Українка намагалася, принаймні в спілкуванні з мамою, братами-сестрами, дотримуватися цього стереотипу епістолярної поведінки: «Гоголь то правду каже, та тільки не завжди можливо відповідати «моментально», напр[иклад], я отримала твого листа в момент занятій з Капрелом, то де ж тут було моментально писати?» [XI, с. 18].

Варто відзначити, що майже кожен факт епістолярного мовчання (якщо воно сприймається й кваліфікується як негативний факт) імплікує мету *виправдання* й *звинування*, які можуть бути реалізовані одночасно, зважаючи на різне сприйняття його адресантом і адресатом. Важливо, що вектор *виправдання-звинування* належить до змінних величин. За різних обставин звинування (рівночасно як і виправдання) можуть належати до кваліфікативних ознак і адресанта, і адресата. Суттєвою ознакою мовчання Лесі Українки треба вважати його мотивованість, про що стверджують насамперед, її численні коментарі в листах. Щоправда, за умов очевидних і достатньо вмотивованих (частіше через недугу, особливо в останні роки життя, коли навіть написання листів її втомлювало), вона іноді й не виправдовувала свого мовчання: «Я втомилась листом до мами і вже не можу написати до Вас так, як би хотілось (я тепер, як томлюся, то гупію дуже), то Ви вже „не обезсудьте», а скінчити треба таки тепер, бо завтра рано треба відправити посилку» [XII, с. 404].

Леся Українка ніколи не обирала тактику симетрії й віддзеркалення в епістолярних діалогах: *мовчанням – за мовчання*. Почасти вона просто уникала їх без виразних на те причин: «просто так, не писалось» («Не думай, що я хотіла *prendre ma revanche* (взяти реванш (фр.)) і через те мовчала, «это случилось по случаю, случившемся совершенно случайно» – *joli pleonaste, quoi!* (гарний плеоназм, чи не так! (фр.)) – просто так, не писалось. За се ти не маєш права сердитись, бо... ти знаєш» [X, с. 398].

Важливо й те, що поетеса ніколи «не ображалась мовчанням» на своїх адресатів [XII, с. 404] і сама ніколи не мовчала «по злій волі» [X, с. 327]. Леся Українка щоразу спонукала своїх співрозмовників, навіть за найнеприємніших інформаційних передумов, не мовчати, обираючи в дихотомії *мовчання-лайка* / *вербалізована образа* на користь другого компонента, просячи їх краще «*лягаться, ніж мовчати*» [XII, с. 315], пор.: «*все-таки недобре мовчати, краще вже виляяти*» [X, с. 410], але в жодному випадку «*не мовчати так по-риб'ячому*», тобто безпричинно [X, с. 116].

Ініціатива виходу з мовчання в окремих випадках мала вимушені передумови: рідні з інших джерел дізнавалися про реальний стан її здоров'я. І, хоч Леся визнавала, що така її поведінка мала реальне підґрунтя: боязнь «*кидати зайву тривогу*» для рідних, все ж таки зізнавалася в листі до батька 14 липня 1901 року, що «*по щирості жити легше, ніж скриваючись*» [X, с. 253].

Беручи іноді «реванш» (відплату) за вимушені довгі листовні мовчання в спілкуванні з найближчою родиною, Леся Українка, навпаки, участотнювала епістолярні діалоги: «Недавно писала тобі і знов пишу, се вже *revanche* (реванш (фр.)) за довге мовчання. Прости, на сей раз лист буде «діловий» [X, с. 389].

Епістолярне мовчання Лесі Українки має, на її особисте переконання, ще одну важливу індивідуальну мотиваційну ознаку: почасти воно імплікує не узвичаєну в таких ситуаціях відсутність, а навпаки – надмір почуттів, для вербалізації яких їй щоразу «*бракувало одваги*» [XII, с. 170], зокрема в ситуації жалоби після втрати найдорожчих людей.

Мовчання завжди індивідуалізоване, а тому, важливий елемент декодування його змістового наповнення в кожній конкретній ситуації – спроба пізнання реального психічного стану мовця. Цілком прогнозовано мовчання почасти приховує значно більше смислів, аніж слова. До нього вдаються й тоді, якщо людина відчуває значно більше, ніж може передати мова: неповноту слова компенсує мовчання. Відмова від мовчання за таких умов стає свідомим комунікативним вибором. Однак це вже тема іншого дослідження.

Висновки. Отже, епістолярну поведінку Лесі Українки вирізняє коротке мовчання як норма цього типу комунікації, що уможлиблює прогнозовану ритміку епістолярних діалогів. До того ж, воно завжди вмотивоване й прокоментоване адресаткою.

Джерела та література

1. Арутюнова Н. Д. Молчание: контексты употребления / Н. Д. Арутюнова // Логический анализ языка: язык речевых действий. – М. : Яз. рус. культуры, 1994. – С. 106–113.
2. Богданов В. В. Молчание как нулевой знак и его роль в вербальной коммуникации / В. В. Богданов // Языковое обобщение и его единицы. – Калинин : Изд-во Калинин. ун-та, 1986. – С. 12–18.
3. Данилов С. Ю. Тактика молчания в речевом жанре проработки / С. Ю. Данилов // Русский язык в контексте современной культуры. – Екатеринбург : [б. и.], 1998. – С. 67–78.
4. Кибрик А. А. Молчание как коммуникативный акт / А. А. Кибрик // Действие: лингвистические и логические модели. – М. : МГУ, 1991. – С. 49–50.
5. Корнилова Н. Б. Слово и молчание: аспекты взаимодействия [Электронный ресурс] / Н. Б. Корнилова // Педагог. вестн. – 2003. – 11 апр. – Режим доступа : <http://www.yspu.yar.ru/vestnik/index.html>
6. Крестинский С. В. Молчание в системе невербальных средств коммуникации / С. В. Крестинский // Тверской лингвистический меридиан : теорет. сб. – Вып. 1 / под ред. И. П. Сусова. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 1998. – С. 74–79.
7. Меликян С. В. Речевой акт молчания в структуре общения : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 / С. В. Меликян. – Воронеж, 2000. – 173 с.
8. Садыкова И. А. Этнокультурные традиции в речевом поведении личности (на материале этноречевых запретов) [Электронный ресурс] / И. А. Садыкова // Режим доступа : <http://www.kcn.ru/tat-ru/universitet/fil/kn2/index.php?sod=0>
9. Словник української мови : в 11 т. – К. : Наук. думка, 1970–1980. – Т. 1–11.
10. Українка Леся. Зібрання творів : у 12 т. – К. : Наук. думка, 1975–1979. – Т. X. – 542 с. ; Т. XIII. – 478 с. ; Т. XII. – 694 с.
11. Шабанова Я. В. Речевой акт «молчание» в структуре вербальной и невербальной коммуникации [Электронный ресурс] / Я. В. Шабанова // Язык, коммуникация и социальная среда : сб. науч. тр. – Вып. 5. – Воронеж : Воронеж. гос. ун-т, 2007. – Режим доступа : <http://tp1199.narod.ru/WEBLSE2007/ShabanovaLSE2007.htm>

Богдан Светлана. Молчание в эпистолярном поведении Лесии Украинки. В статье рассмотрены особенности молчания как элемента коммуникативного поведения в эпистолярных текстах Лесии Украинки. Главное внимание сосредоточено на выяснении объективных и субъективных мотивов эпистолярного молчания адресантки, на типичных оправдательных и комментирующих контекстах. Проанализирован реестр языковых единиц, которые эксплицируют личностное молчание Лесии Украинки, доминирующими среди которых можно считать опорные лексемы *молчание* и *молчать*. Установлены также дифференциальные признаки ее эпистолярного молчания, отличающегося мотивированностью и предвиденностью, гармонично соотношенного со стремлением сберечь ритмику эпистолярных диалогов.

Ключевые слова: молчание, эпистолярное поведение, мотивы, ритмика эпистолярных диалогов.

Bohdan Svitlana. Silence in an Epistolary Action of Lesia Ukrainka. The article is devoted to peculiarities of silence as an element of a communicative action in epistolary texts of Lesia Ukrainka. A main attention is concentrated on a clarification of objective and subjective motives in epistolary silence of the addresser and on typical justificative and commentive contexts. It is analysed a glossary among language units which create explicitness to personal silence of Lesia Ukrainka. A main role belongs to such basic lexemes as *silence*. The article represents differential signs of Lesia Ukrainka's epistolary silence which is different with its motivation and improvidence and is harmoniously correlated with an attempt to keep a rhythm of epistolary dialogues.

Key words: silence, an epistolary action, motives, a rhythm of epistolary dialogues.

Стаття надійшла до редколегії
26.03.2013 р.